

УКД 316.2

Чернова К.О.[°]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології доктор соціологічних наук, старший науковий співробітник

Савчук О.В.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, кандидат психологічних наук, молодший науковий співробітник

Нахабич М.А.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології провідний інженер

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ЗМІН ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Стаття присвячена аналізу важливих проблем трансформації українського суспільства. Основна увага приділена складу, соціальним особливостям, способам дій і механізмам взаємодії соціальних суб'єктів (акторів), котрі здійснюють вирішальний вплив на хід соціальних змін в Україні.

Ключові слова: "соціальний механізм трансформації суспільства", "соціально-трансформаційна структура суспільства", "трансформаційна активність", "інноваційно-реформаторський потенціал суспільства", "рівні" та "актори" трансформаційного процесу

Статья посвящена анализу важных проблем трансформации украинского общества. Основное внимание уделено составу, социальным особенностям, способам действий и механизмам, взаимодействия социальных субъектов (актеров), которые осуществляют решающее влияние на ход социальных изменений в Украине.

Ключевые слова: "социальный механизм трансформации общества", "социально-трансформационная структура общества", "трансформационная активность", "инновационно-реформаторский потенциал общества", "уровни" и "актеры" трансформационного процесса

The article is devoted to the analysis of important problems of transformation of Ukrainian society. Attention focuses on composition, social features, methods of actions and mechanisms of interactions of social subjects (actors) that make decisive influence on social changes in Ukraine.

Keywords: "social mechanism of society transformation", "structure of society", "transformation activity", "innovative-reformative potential of society", "levels" and "actors" of transformation process

Актуальність. Інтенсивний процес глобалізації та модернізації світового співтовариства викликає значний інтерес серед представників різних суспільних наук, зокрема, соціологів. Аналізуючи сутність сучасного трансформаційного процесу в Україні, необхідно обґрунтувати типологічну приналежність цього процесу (соціальна трансформація – реформи) і розкрити внутрішній механізм соціально-економічної та соціетальної трансформації. **Метою статті** є розгляд методологічних підходів до вивчення характеру структурування систем дій соціальних суб'єктів, а також структурних особливостей трансформації українського суспільства в аспектах ідентифікації та статусно-рольових взаємодій індивідуальних та групових соціальних акторів.

Останнім часом активно розвивається діяльнісно-структурна парадигма дослідження соціальних змін, яка базується на розумінні фундаментальної для суспільства ролі соціальних дій, їх рухливої структурної обумовленості і важливої ролі самоорганізаційних процесів в динаміці суспільства" [1, с. 49]. Як зазначає О.Куценко, суспільство виступає як постійно виникаючий продукт взаємного визначення структур та дій соціальних акторів, як реальність, яка постійно самовідтворюється та оновлюється... Виникаючі структурні форми в їх ідеальних, інституціональних, соціетальних та ієрархічних проявах стають необхідною умовою соціальної взаємодії, змушуючи і пропонуючи акторам орієнтуватися на конкретні набори доступних ресурсів та правил. ...Таким чином, суспільство постійно виникає як актуальна композиція соціальних взаємодій численних акторів, котрі встановлюють свою свободу та життєві шанси через відтворення просторово-часових обмежень для "себе" і для "інших" [1, с. 49]. І саме те, що набуває ознак просторово-часової стійкості впорядкованості, когерентності, є стійким в часті та просторі момент взаємодії, утворює структуру суспільства [1, с.51]. При цьому під соціальними класами ми розуміємо різновид соціальних акторів, акумулюючих соціальну силу в просторі суспільних відносин, яка виникає із нерівно розподілених в полях соціального простору діяльнісно-структурних потенціалів, набуває стійкості, когерентності, просторово-часову визначеність і здатність своїми діями активно впливати на суспільство [1, с.53].

Зазначимо, що точна назва структурно-діяльнісної парадигми ще не є усталеною в сучасній науці. Ця парадигма об'єднує в собі два напрями - об'єктивістський (безсуб'єктний) та суб'єктний. Основна увага приділена аналізу структури та дії, досліджуючи механізми їх взаємозв'язку, і не лише обмежуючись їх паралельним аналізом на факторному рівні.

Ефективна методологія аналізу соціальних змін, зокрема, в сфері структурно-діяльнісної концепції, була використана для вивчення господарського механізму агро-промислового комплексу у (1980-1981 рр.), аналізу соціального механізму функціонування соціалістичної економіки (1981-1985 рр.), аналізу трансформації суспільства (починаючи з 1995 рр.), а з 1998 рр. - трансформації пострадянських суспільств як соціетального процесу.

На думку Т. Заславської, діяльнісний компонент відіграє особливу роль у загальній структурі людського потенціалу країни, оскільки служить вирішальним фактором їхньої реалізації [2, с. 3]. Російська дослідниця відзначала принципову залежність ходу і результатів соціальної трансформації від діяльності і поведінки масових соціальних груп в умовах тривалої і глибокої аномії, яка властива суспільствам, що трансформуються, внаслідок розпаду старих соціальних інститутів і несформованих нових [3, с. 188]. Вона та ряд інших науковців діяльнісно-структурної концепції хід соціальних змін, зокрема, в російському суспільстві, пов'язували з діяльністю, інтересами та ресурсними можливостями акторів самих різних рівнів [3, с. 382,], а механізми трансформаційних змін досліджували на макро-, мезо- та мікрорівнях соціальної реальності.

Спочатку вважаємо за доцільне звернутися до понятійного апарату, а це такі поняття як: "соціальний механізм трансформації суспільства", "соціальна трансформація", "соціально-трансформаційна структура суспільства", "трансформаційна активність", "інноваційно-реформаторський потенціал суспільства", "рівні" та "актори" трансформаційного процесу.

До суттєвих особливостей процесу соціальної трансформації суспільства слід віднести такі: 1) поступовість та відносно мирний характер перебігу; спрямованість на зміну не окремих конкретних сторін, а суттєвих рис, що визначають соцієтальний тип суспільства; 3) принципова залежність протікання та результатів від поведінки як правлячої верхівки так і масових суспільних груп; 4) слабка керованість процесом, переважний вплив стихійних чинників його розвитку, 5) неминучість, тривалість та глибина аномії, зумовленої руйнуванням старих суспільних інститутів порівняно зі створенням нових [3, с. 568]. При цьому зазначимо, що в процесі соціальної трансформації, в кінцевому рахунку, змінюється соцієтальний тип суспільства, який все ж таки передбачає збереження його типологічної ідентичності. В цілому ж, трансформація виступає як більш складний процес, ніж звичайне реформування суспільства.

Соціальна трансформація реалізується через зміну 1) базових громадських інститутів; 2) соціальної структури; 3) людського потенціалу суспільства, які пов'язані між собою складними механізмами [3, с. 193-201].

Сутність політичної системи в останні роки реформ, відносини правлячих еліт з різними верствами та групами, аналіз культурних відносин влади та суспільства, ціннісний аспект, інтереси та уподобання керуючих та підлеглих вимагають з'ясування головних суб'єктів (акторів) трансформаційних процесів, одним з таких акторів є влада.

Сучасний трансформаційний процес – це процес зміни інституційної структури суспільства, неминучими і важливими наслідками якого служать зрушення в соціальній структурі суспільства і його культури [4, с. 5].

В якості акторів трансформаційного процесу треба розглядати тих соціальних суб'єктів, дії котрих безпосередньо викликають чи опосередковано спричиняють зрушення в базових інститутах суспільства (незалежно від усвідомлення цього самими суб'єктами). Виділені за цією ознакою актори можуть характеризуватися різними рівнями різними рівнями суб'єктності. Важливою особливістю такого підходу є те, що якістю соціальної активності наділяється не тільки еліта, а й масові верстви суспільства [4, с. 6].

Як зазначає Т.Заславська, з поняттям "соціальний актор" пов'язані два питання. Перше стосується його співвідношення з поняттям "соціальний суб'єкт". У працях, присвячених трансформаційним процесам, ці поняття часто вживаються як синоніми, але в останні роки виникло прагнення чітко протиставити їх один одному за критерієм ставлення до соціального дії. Тому наголосимо, що поняття "актор" має сенс лише в поєднанні з конкретною соціальною дією (діями), у той час як поняття "суб'єкт" акцентує швидше раціональність свідомості і поведінки, здатність до реалізації вільного вибору. суб'єкт стає актором стосовно до якоїсь дії, а актор розглядається як суб'єкт за наявності певних характеристик свідомості. Тому вираженими властивостями суб'єктності володіє лише частина акторів, а в інших випадках – що акторами конкретних дій є тільки частина суб'єктів [4, с. 6].

Другий аспект розглянутого питання полягає в тому, суб'єкти якого рівня, масштабу, природи виступають акторами трансформаційного процесу. В принципі такими можуть бути індивіди, сім'ї, організації, локальні, регіональні та корпоративні спільноти. Але в рамках даної теми ми пропонуємо відносити поняття "актор" лише до індивідів. Зокрема, кажучи про інноваційну діяльність

організацій, в якості акторів бажано визначати їх стратегію власників і менеджерів, а розглядаючи дії влади, мати на увазі представників еліти. Відповідно до цього, поняття "мікро –", "мезо –" і "макро –" пропонується відносити не до масштабів соціальних суб'єктів (від індивідів до макроспільноти), а до тих рівнів трансформаційного процесу, на яких діють індивіди... ці рівні розрізняються типами соціальних дій суб'єктів, механізмами їх впливу на процес, характером і масштабами викликаних змін [4, с. 7].

До речі, як зазначає О. Куценко, в структурному плані концепт класу дозволяє досить адекватно описувати структурні позиції, перш за все, в сферах зайнятості та влади, які зберігають свою стратифікаційну силу. І далі, в діяльнісному аспекті даний концепт допомагає побачити той можливий в суспільстві розподіл соціальних сил, які здатні проявитися в соцієтальних, солідарних діях [5, с. 281].

Зазначимо, що праці О. Куценко присвячені різнобічному вивченню соціальних і класових нерівностей в українському суспільстві. Зокрема, вона аналізує відношення влади, власності, зайнятості та професій в сучасному українському суспільстві, причому розглядаючи їх через призму теоретичних підходів Дж. Голдторпа, П. Бурдьє та ін. «Класи, на думку О.Куценко, - це соціальні сили, що виникають із нерівномірно розподілених в суспільстві структурних ресурсів» [5, с. 281]. Загальний висновок, який здійснює дослідниця – це те, що «пострадянська трансформація України виявила і поглибила розкол суспільства по лінії соціального відчуження і соціально-економічної експлуатації. Нині цей розкол інституціоналізується в формах специфічних класових практик і виступає основою формування класової системи українського суспільства [6, с. 278].

У суспільствах, що знаходяться на стадії посткомуністичної трансформації, для дослідження середніх класів великі додаткові можливості відкриває застосування концепцій суб'єктивного напрямку. Зазначимо, що сама концепція трансформації визначає залежність суспільних зрушень від дій верхньої, середньої та базової верств суспільства, представники яких діють в умовах не зовсім сформованого інституціонального середовища, виходячи при цьому із власних потреб та інтересів.

Як відомо, каталізатором модернізаційних процесів завжди служить людський потенціал.

Рушійною силою цього процесу виступають, з одного боку, правляча еліта та поєднана з нею вища бюрократія, а з другого - соціально зрілі, дієздатні та активні представники масових суспільних груп, в першу чергу, середніх верств. Переважна частина суспільства здійснює вплив на перетворення суспільства переважно через вибір особистих адаптивно-поведінкових стратегій [3, с. 190-191]. В даному випадку спостерігається залежність результатів трансформації від «управлінських» дій верхів та їх сприймання масовими верствами населення.

Зазначимо, що професійно-ділова структура соціальних акторів, скажімо, великих бізнес-груп, включає в себе індекс ділового статусу, зокрема, посаду, наявність кількості підлеглих, зайнятість у великому або транснаціональному бізнесі, статус власника або співвласника фірми, тощо.

Трансформаційні процеси охоплюють всі рівні, починаючи від загальнонаціонального, регіонального та закінчуючи індивідуальним. При цьому

підзвітність та підконтрольність цих процесів керівним органам по мірі проходження різних рівнів поступово знижується, внаслідок чого виникають різні неузгодженості в інтересах як еліт так і середніх класів. Тому для адекватного розуміння необхідно знати внутрішні соціальні механізми трансформації, які містить в собі концепція соціетальної трансформації Т.Заславської.

Під «соціальним механізмом» трансформаційного процесу автор розуміє стійку систему взаємодій соціальних суб'єктів, яка регулюється, з одного боку, базовими інститутами суспільства (правилами гри) , а з другої - інтересами і можливостями тих, хто грає. Нові горизонти, які відкриває ця категорія, пов'язана з можливостями показати цей процес як єдину цілісність, всі елементи якої взаємопов'язані. Внаслідок чого виникає можливість осмислювати особливості та перспективи трансформаційного процесу на новому рівні глибини, визначаючи яким чином соціальні дії, здійснювані акторами на мікрорівні, змінюють макрохарактеристики суспільства і як зміни цих характеристик впливають на життя і діяльність цих акторів [3, с. 193]. Використання цього терміну дозволяє здійснювати аналіз різних типів та соціальних якостей механізмів щодо соціальних змін [3, с. 204].

З поняттям "соціальний механізм" трансформаційного процесу тісно взаємопов'язане інше - «трансформаційна активність», що означає сукупність таких дій індивідів, організацій та груп, які, будучи раціональною відповіддю акторів на викликані реформами зміни умов їх життєдіяльності, змінюють їх соціальні практики [3, с. 505], які спричиняють зрушення в людському потенціалі суспільства [3, с. 193].

Т.І.Заславська зазначає, що поняття «трансформаційна активність» носить амбівалентний характер по відношенню до соціального прогресу, моралі та права [3, с. 193]. Концепція Т.Заславської включає в себе три основних елементи: 1) реформаторську та управлінську діяльність верхніх верств населення;; 2) соціально-інноваційну діяльність представників середніх верств населення, а також 3) реактивно-адаптивну поведінку масових груп основної частини населення [3, с. 163-170]. Саме взаємодія даних типів активності виступає як «механізм» трансформаційного процесу, його безпосередня рушійна сила. Таким чином, "трансформаційну активність можна визначити як сукупність соціально-інноваційних дій, які є здебільшого раціональною відповіддю соціальних акторів на викликані реформою зміни умов їх життєдіяльності і котрі призводять до зміни базових соціальних практик" [3, 505]. При цьому зазначимо, що поняття «трансформаційна активність» латентно протистоїть поширеній точці зору, що єдиними акторами трансформаційних процесів виступають елітні та субелітні групи.

Зазначимо, що в аналітичну схему соціального механізму трансформаційного процесу Т.І. Заславська вводить нове поняття – «трансформаційна структура суспільства», що означає систему соціальних суб'єктів, взаємодія (конкуренція, боротьба) яких виступає рушійною силою трансформації суспільства [3, с. 519]. Аналіз цієї структури покликаний роз'яснити, які соціальні сили свідомо чи несвідомо сприяють модернізації суспільства, його стагнації та деградації, які його інтереси та внутрішня структура, якими внутрішніми ресурсами вони володіють, в яких сценаріях розвитку зацікавлені.

Аналіз всіх механізмів рушійних сил та перспектив суспільних змін потребує знань не лише стратифікаційної структури суспільства. Трансформаційна структура формується під впливом не лише соціальної стратифікації, але і соціально-політичної і культурної диференціації, які відтворюють зміни в суб'єктивній мотивації і змістовній спрямованості трансформаційної активності суб'єктів [3, с. 452]. При цьому одним із важливих індикаторів якості трансформаційної структури виступає інноваційно-реформаторський потенціал суспільства. Трансформаційна структура відображає системну якість суспільства, його дієздатність як суб'єкта реформування і саморозвитку. Ефективність цієї структури визначається співвідношенням соціальних сил, що сприяють поглибленню або зміцненню ліберально-демократичних перетворень або збереженню та відродженню інститутів колишнього радянського типу або розхитуванню інституціональної системи як такої. Міру цієї якості Т.І.Заславська називає інноваційно-реформаторським потенціалом суспільства [3, с. 519-520]. Якщо звернутися до виокремлення конкретних елементів трансформаційної структури пострадянських суспільств, то згідно концепції Т.Заславської, ця структура має два важливі і відносно незалежних виміри – вертикальних (тих, що відтворюють ієрархічну будову суспільства, а разом з тим і диференціацію ресурсного потенціалу різних акторів трансформаційного процесу) і горизонтальний (відмінності в культурі, інтересах тощо) [3, с. 521-522].

Зазначимо, що в тих випадках, коли мова йшла про аналіз механізмів взаємозв'язку структури та дії, макро- та мікрорівнів соціальної реальності суспільств, що трансформуються, то як правило, звертались до праць Е.Гіденса, їх критику М.Арчер, а також на праці П.Штомпки.

Порівняльний аналіз концепції Т.Заславської та концепції «соціального становлення» П.Штомпки дає змогу виокремити чотири найбільш важливі риси структурно-діяльнісного підходу. Це – 1) (поєднання макро- і мікрорівнів соціальної реальності (структури і діячі), щодо цілісного аналізу сучасного трансформаційного процесу, його механізмів, рушійних сил і чинників; 2) обґрунтування відносної автономності макро- і мікрорівнів соціальної реальності, виявлення механізмів і потенціалу незалежності одного рівня від іншого; 3) розгляд двох способів існування різних рівнів соціальної реальності для осмислення спектру і можливих траєкторій, перспектив трансформації; 4) обґрунтування можливого характеру соціальних змін. При цьому зазначимо, що суб'єкти завжди мають можливість вибору, але сама сфера вибору є обмеженою [7, 416 с.].

Ми поділяємо думку М.Шабанової, яка зазначає, що одним із недоліків методології П.Штомпки є те, що в його аналізі суб'єкти виступають деяким однорідним рівнем соціальної реальності щодо можливостей структурно-діяльнісного підходу. Але ж в реальності різні суб'єкти володіють різним обсягом ресурсів (багатством, прибутками, зв'язками, друзями) тощо. У різних суб'єктів різні інтереси, потенційні можливості і реалізовані моделі дій. Очевидно, що неоднаковою буде і їхня роль в сучасному трансформаційному процесі [8, с. 147].

Зазначимо, що Т.Заславська поділяла думку П.Штомпки відносно проблеми "макроефекту мікроподій, так само як і протилежну подію – мікро- ефект макроподій, що вимагає конкретного і глибокого дослідження" [7]. Виходячи з даного положення, Т.Заславська особливу увагу приділила акторам мезорівня.

А тепер щодо рівнів трансформаційного процесу.

"Під макрорівнем трансформаційного процесу слід розуміти системне перетворення інституціональної структури суспільства, тобто принципову зміну нормативно-правового простору, " правил гри " в економічній, політичній і культурній сферах" [4, с. 7].

"Під мікрорівнем трансформаційного процесу мається на увазі якісна зміна базових соціальних практик, тобто стійких систем взаємопов'язаної і взаємноорієнтованої поведінки соціальних суб'єктів в економічній, політичній і культурній сферах суспільства. Соціальні практики являють собою конкретні форми функціонування соціальних інститутів, загальною ж формою реалізації кожного інституту служить не що інше, як сукупність відповідних соціальних практик" [4, с. 7].

Зазначимо, що практики можуть змінюватися, не зачіпаючи сутності інститутів, в той час як трансформація останніх супроводжується зміною практик. Сутність дій акторів макрорівня полягає в тому, що вони перебудовують інституціональну структуру суспільства свідомо і з допомогою управлінських та владних ресурсів зверху, в той час як актори мікрорівня змінюють соціальні практики знизу через механізми власної поведінки.

І, насамкінець, слід назвати акторів мезорівня, які виконують функції соціального посередництва між елітою та масами. Це власники і менеджери фірм, чиновники, лідери неформальних організацій, тобто їхня діяльність спрямована в першу чергу на зміну конкретних інститутів у певних регіонах та сферах економіки. Ці актори виконують "важливу функцію передачі соціальної інформації з макро- на мікрорівень суспільства і в зворотньому напрямі" [4, с. 11]. Поряд з цим вони "підштовхують реальні зміни інституціональної системи в тих чи інших напрямках" [8, с. 150].

Т. Заславська також розробила класифікацію поведінкових стратегій різних акторів трансформаційного процесу. Так, залежно від поставлених цілей, засобів та мотивів, вона виділяє такі стратегії, як: досягнення, алапіації, регресивні та руйнівні [9, с.14]. А залежно від виконуючих функцій в трансформуючому суспільстві такі поведінкові стратегії, як: конструктивні, деструктивні або змішані і неоднозначні [9, с. 15].

Висновки. Отже, соціальні актори макрорівня – представники еліт, які свідомо прагнуть впливати на вибір сценаріїв розвитку України. Дії цих акторів зазвичай носять політико-правовий або адміністративно-економічний характер.

Мова йде про перетворення нормативно - правової основи базових інститутів, а в другому - про розподіл матеріальних і фінансових ресурсів через механізм державного бюджету або через діяльність промислово-фінансових корпорацій і груп. Якщо зміна правил гри коригує зміст інститутів, то управління фінансовими потоками визначає реальні можливості і умови їх функціонування.

Щодо найбільш вірогідних перспектив трансформаційного процесу та його рушійних сил, то необхідно розглянути різні верстви українського суспільств не як елементи соціальної структури, а як акторів трансформаційного процесу та проаналізувати їх інноваційно-реформаторський потенціал, типи поведінкових стратегій, а також особливості трансформаційної діяльності. Необхідно дослідити статусні позиції досліджуваної спільноти акторів, їх потенціал як учасників модернізації української економіки та суспільства, зокрема, важливі статусні і

ресурсні характеристики. А саме – демографічний ресурс (демографічну структуру групи), соціально-економічний статус (економічні і соціальні позиції), позиції в бізнес-спільноті, рівень освіти, прагнення до ділової кар'єри. При цьому вирішальне значення мають особисті якості (інтернальність) акторів різних рівнів трансформаційного процесу, прагнення до зростання освітнього рівня та загальнолюдські цінності.

Слід також враховувати і кумулятивний ефект індивідуальних поведінкових стратегій економічних акторів, який, очевидно, ще досить довго буде визначати характер макросоціальних змін та соціальних рухів. В цілому ж, становлення сучасного бізнесу, як і сучасного правового суспільства, передбачає широку свободу громадян із легітимними, однозначно зрозумілими та неухильно виконуваними законами.

Тому для становлення цивілізованої правової держави необхідною умовою виступають зусилля акторів всіх рівнів і типів. Реальними діючими силами або акторами політичних та економічних змін сьогодні можуть бути лише демократично орієнтовані спільноти, що володіють достатніми ресурсами. Зазначимо, що вони нині поступово набирають сили, але їх ресурси є поки що обмеженими, а на місцевому, регіональному рівні, або навіть центральна влада не завжди їх підтримує.

Список використаних джерел

1. Куценко О. Деятельностно-структурная парадигма общества как саморазвивающейся системы / О.Куценко // Проблемы развития социологической теории . Теоретичні проблеми змін. Наукові доповіді соціальної структури українського суспільства . К., 2002. – С. 49-54.
2. Заславская Т. И. Человеческий потенциал в современном трансформационном процессе [Текст] / Т. И. Заславская // Общественные науки и современность. – 2005. – № 3. – С. 5–16. – Библиогр. : с. 16.
3. Заславская Т.И. Социетальная трансформация российского общества: Деятельностно-структурная концепция / Т.И.Заславская . – М.: Дело, 2002. С - 568 с.
4. Заславская Т.И. О субъектно-деятельностном аспекте трансформационного процесса /Т.И.Заславская // Кто и куда стремится вести Россию? ... Акторы макро-, мезо- и микроуровней современного трансформационного процесса /под общ. ред. Т.И.Заславской. – М.: Моск. Высшая школа социальных и экон. наук, 2001. - С. 3-15; Заславская Т.И. Успешные экономические акторы как потенциальная модернизационная общность // Т.И.Заславская, М.А.Шабанова // Общественные науки и современность. – 2012. - № 4. – С. 5-23; Заславская Т.И. О социальных акторах модернизации России /И.И.Заславская // Общественные науки и современность. – 2011. - № 3. - С. 13-25.
5. Куценко О. / О.Куценко. Общество неравных. Міністерство освіти України, Харківський національний університет. Харків, 2000. - С. 281.
6. Куценко О. Расколотое общество? / О.Куценко. Социальные эффекты институциональных изменений // Куда идет Россия? Власть, общество, личность. М. - МВШСЭН, 2000. - С. 278.
7. Штомпка П. Социология социальных изменений / Штомпка П.; пер. с англ. под ред. В.А.Ядова. – М.: Аспект-Пресс, 1996. – 416 с.
8. Шабанова М.А. Посткоммунистический трансформационный процесс в России: механизменная перспектива анализа / М.А.Шабанова // Социологические исследования. – 2004. - №1. - С. 142-151; Шабанова М.А. К интерпретации хода и перспектив современного трансформационного процесса /М.А.Шабанова // Куда пришла Россия? ... Итоги социетальной трансформации / под общ.ред. Т.И.Заславской. – М. : Моск. Высшая школа социальных и экон. наук, 2003. – С. 380-386.
9. Заславская. Поведение массовых общественных групп как фактор трансформационного процесса / Т.Заславская // Мониторинг общественного мнения: экономические и социальные перспективы . – 2000. -№ 6 (50). – С. 14-19; Шабанова, М. А. Успешные экономические акторы:

адаптивное и протестное поведение в противоправном поле [Текст] / М. А. Шабанова // Социологические исследования. - 2007. - № 10. - С. 39-51.

Отримано 18.10.2013р.

УДК 316.47

Жуков В.І.[°]

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, магістр соціології, кандидат педагогічних наук, доцент

Гузич С.О.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, факультет соціології, магістр

ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТРУДОВИХ ЦІННОСТЕЙ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У статті аналізується структура трудових цінностей сучасної української молоді, а завдяки факторному аналізу виявлено складову цих цінностей.

Ключові слова: трудові цінності, факторна структура трудових цінностей

В статье анализируется структура трудовых ценностей современной украинской молодежи, а с помощью факторного анализа выявлено состав этих ценностей.

Ключевые слова: трудовые ценности, факторная структура трудовых ценностей

In this article we analyze the labor wealth structure of Ukrainian modern youth and due to factor analysis found component of this wealth.

Keyword: labor wealth, factor structure of labor wealth

Актуальність дослідження. Пострадянські суспільства перебувають в стадії глибокої трансформаційної кризи, що проявляється зокрема і в кризі цінностей, важливу роль серед яких займають трудові цінності [2,5,7,8]. Перехід до ринкових відносин руйнує стару систему мотивації, а нова, «ринкова» система усе ще формується. Суперечливі інституційні зміни продкують несприятливе середовище для розвитку позитивної мотивації, системи трудових цінностей. Особливо це відзначається при входженні молоді на ринок праці, коли її професійне визначення відбувається в складних умовах (деформації інституційних каналів професійної мобільності, неузгодженість між інститутом освіти та ринком праці тощо). Зазначені умови змін відбилися й на ціннісних структурах, які саме в умовах трансформаційного суспільства, «універсальної кризи» [4], «аномічної деморалізованості» [1] стають глибинними регуляторами соціальних відносин.

Майбутній розвиток значною мірою залежить від тих, хто приходить на зміну старшому поколінню. При цьому формування та розвиток трудового потенціалу української молоді залежить не тільки від освітнього, професійного, інтелектуального рівня молодих спеціалістів, а й значною мірою від їх мотивації.